

Cómaros. Revista Interdisciplinar
de pensamento Galego

O PENSAMENTO CASARIANO: DESDE A HUMILDADE
COMUNICATIVA Á ACHEGA A ALMA GALEGA.

THE CASARIAN THINKING: FROM THE COMUNICATIVE HUMILITY
TO THE ONCOMING TO GALICIAN SOUL.

JUAN R. COCA

GIR TRANS-REAL LAB. DPTO.
SOCIOLOXÍA E TRABALLO SOCIAL.
UNIVERSIDADE DE VALLADOLID.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Resumo

Neste traballo se fai unha das primeiras achegas ao pensamento de Carlos Casares. Neste sentido vai ser amosado como é que este autor pode ser inserido no que se ten chamado como epistemoloxía galega. Por último tamén se expón o carácter reivindicativo do cotiá na obra casariana.

Palabras claves: Casares, epistemoloxía, Galicia, cotiá.

Abstract

In this work it is make one of the first contributions to the thought of Carlos Casares. In this sense it will be shown how it is that this author can be inserted in what has been called as Galician epistemology. Finally, the reclaiming character of the daily life is also exposed in the casarian work.

Key words: Casares, epistemology, Galicia, daily life.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego is licensed under a [Creative Commons Reconocimiento-CompartirIgual 4.0 Internacional License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Introdución

Neste ano 2017 a Real Academia Galega tenlle concedido o *Día das Letras Galegas* a Carlos Casares Mouriño (Ourense 1941) un dos máis destacados escritores galegos do século XX. Sobre o noso autor tense falado moito, por riba de todo da importancia da obra literaria que foi desenvolvendo ao longo da súa vida. Agora ben, por desgraza, non se teñen desenvolvidos traballos sobre outra realidade moito destacada na obra casariana, o ensaio. Máis concretamente no coñecemento, na *episteme*, do pensador ourensán.

Cando unha persoa se aproxima á obra de Carlos Casares, isto polo menos é o que me acontece a min, ten a sensación de que este autor estaba na procura constante da transmisión da alma galega. Para iso constrúe pontes a partires das experiencias persoais, ben de persoeiros senlleiros, ben dos seus propios. De facto pódese salientar a capacidade de facer que o lector se sinta preto del e das súas propias vivencias.

Neste sentido Casares, inda que asenta os alicerces da súa obra na realidade, asume una perspectiva subxectivista da mesmo. Neste sentido, ao meu ver, destacan *Un país de palabras*, *O expreso da literatura e outros ensaios* e a colección de textos xornalísticos intitulados *A Marxe* coma exemplos notorios desta capacidade para se converter el propio no *Hermes*.

Coñecemento sinxelo

Casares camiña xunto a Rof Carballo, Otero, Piñeiro, María, García Sabell, etc. Todos eles desenvolven un carácter epistemolóxico que o meu ver é propiamente galego. Este o podemos atopar noutros pensadores actuais tais coma Mandianes, Baliñas, García Soto, etc. (Coca, 2016).

A epistemoloxía galega é un pensamento no camiñar, na conversa, no cotiá. Casares é alí onde nos aproxima a alma galega e aos escritores senlleiros. Agora ben, o

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

noso pensador tamén camiña no mundo do sentimento, xunto con Piñeiro, cando fai – por exemplo– crónicas sentimentais (Casares, 2017) ou cando fala das posibilidades da realidade. Basanta (2012) xa foi consciente desta dupla perspectiva cando afirma que en *Os escuros soños de Clio*, Casares anovou a narrativa ao conxugar elementos obxectivos (históricos) con aspectos subxectivos (ficcionalis).

Casares, entón, fala do irreal dende o cotiá. Déixanos poñer os seus lentes para observar o mundo dende a súa perspectiva. Dende esta perspectiva o ourensán non fai hermenéutica, é dicir non interpreta os textos para facelos máis comprensivos. A súa vida torna en ponte hermenéutica. El propio é o *Hermes*.

El aposta por unha “literatura que falara da realidade” (Casares, 2003: 277). Porén, cando Casares fala desta realidade semella que parte da premisa humana do paradoxo vital. As persoas vivimos e convivimos entre a realidade e a irrealidade, entre o *verum* e o *fictum*. Neste sentido Casares, o contador de historia do que fala Monteagudo (2017), amosa un xeito de presentar o mundo especial pola sinxeleza e pola sutileza da súa narración; o que fai que resulta abraiante.

De facto, nun escrito do 1994, escribe nas páxinas do xornal *La Voz de Galicia*, de cando foi a Universidade Complutense de Madrid para falar “das cousas que un escribe”. Logo de rematar a charla amósanos que tres rapazas falaron con el e lle fixeron unha pequena entrevista. “Todo o que me preguntaron, incluídos a data e o lugar de nacemento, viña na solapa do propio libro.”¹ Casares racha coa perspectiva erudita e académica. Amósase coma un escritor nu e espido de toda posíbel endeusamento. De facto, nese mesmo ano tamén escribiu outro texto no que fai a seguinte afirmación: “O que menos necesitamos é grandes homes, unha especie que adoita aparecer en épocas terribles.”

O pensamento casariano é unha das mellores expresións do chamado “mundo da vida” (*Lebenswelt*) dos cientistas sociais coma Simmel ou de fenomenólogos coma Husserl. O *lebenswelt* casariano non é un pensamento chantado sobre fortes e sólidas teorías do mundo. O pensamento casariano achégase máis á antropoloxía do cotiá. El vai observando as pequenas cousas que acontecen acotío no mundo, e pinga a pinga

¹ Blog A Marxe do Tempo. <http://blogs.lavozdegalicia.es/amarxedotempo/>

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

o vai deixando caer nas páxinas dos seus textos. Por todo isto detectar unha estrutura determinada ou un fio epistémico nas súas páxinas non é doado, agás deste elemento común.

O coñecemento da normalidade

Vimos de dicir que o pensador que nos ocupa nesta ocasión semella máis un etnógrafo que un literato. Isto, dende a súa perspectiva, semella terse convertido nunha reivindicación do sentido común ou da propia ánima humana. Casares amosa pequenos elementos das vidas humanas coas que el comparte algún espazo (físico, imaxinario, sentimental, etc.). Semella que o galego é permanentemente consciente que cada vida é diferente, é un universo que ten elementos comúns cós das outras persoas pero con moitos elementos definitorios (Heller, 1998). Por mor diso, en cada instante é quen de obter unha lección, unha pequena luz no interior da caverna platónica.

Precisamente, nesta metáfora, atópase unha das subversións máis interesantes da *episteme* casariana. O sabio non precisa de saír da caverna, é nela onde vai topando luz, pequenos lucecús que son que de irlle amosando a realidade na que se insire. Isto fai que posiblemente poida ser afirmado, sen moitos riscos, que Carlos Casares é un pensador altermoderno.

A partires destas ideas, o mundo da vida (Husserl) ou o mundo da vida cotiá (Schutz) se subliña grazas ao feito de inserir ao lector no eido do subxectivo e do íntimo. Unha dupla subxectivización que permite coñecer mellor a realidade obxectual. É dicir, as persoas se incorporan ao mundo colectivo nas súas páxinas a través do propio. De tal xeito que o propio Casares, sen chegar a un subxectivismo radical, permite esa aproximación hermenéutica ao obxectivo a través da súa propia subxectividade. Precisamente, tanto o subxectivo (o individual) e o intersubxectivo (o social) converxen nun contexto de sentido que precisa de ser analizado dun xeito particular e o autor é quen de facelo.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Se ten entón que, tanto no eido social coma no individual, se presentan situacións que reclaman a nosa atención; porén, non a ouvimos, nin a ollamos, nin a sentimos; non a apreciamos no seus aspectos particulares se non que as consideramos dun xeito abstracto, coma se fose parte dun sistema onde está todo integrado, conectado, relacionado [...] (Villegas e González, 2011: s/p).

Casares, entón, está a cabalo entre a etnografía, a fenomenoloxía e a hermenéutica. Todas elas son tres das perspectivas que máis teñen teorizado sobre o cotiá. De facto, Schutz, fenomenólogo, fai unha defensa do que este autor denomina actitude natural e o sentido común. Segundo o propio Alfred Schutz (1993, 1995) o mundo do cotiá constitúe a nosa realidade eminente. É nela onde cada un de nos leva a termo a nosa actividade, os nosos proxectos e os nosos planos de vida. Algo semellante afirma Gadamer cando expresa que os prexuízos son elementos constitutivos do noso xeito de apreender a realidade.

Este mundo da vida, ou do cotiá, é previo ao científico. Evidentemente pode ser analizado dende unha perspectiva epistemolóxica, pero é evidente que pode ser considerado coma previo a este tipo de análise.

Casares, fundamentalmente na mal chamada obra xornalística, opera coma se fose un etnógrafo, achégase a eses elementos inseridos nas vidas de multitude de persoas e na súa propia. “Uns turistas ingleses...”, “...a señorita do Ministerio de Exteriores...”, “...unha señora moi amable...”, “...un home furioso...”, “Un profesor contounos o outro día...”, etc.

Amais de todo isto, Casares cultiva o estudo biográfico (1981) ou os ensaios condicionados pola súa intencionalidade e pola súa vida persoal. De facto, o texto sobre Gonzalo Torrente Ballester publicado logo do pasamento de Casares, ten un forte condicionante persoal (Casares, 2002). Isto tamén acontece cós ensaios feitos sobre Ramón Piñeiro e incluso as memorias deste último (Casares 1991, 1996 e Piñeiro 2002). Ollamos entón a necesidade que ten o noso autor de transitar polo propio sentimento para chegar a amosar o coñecemento que el desenvolve. Pero, como xa dixemos, sen caer en perspectivas subxectivista. Todo o contrario. Casares é

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

moi prudente, moi analóxico nos seus escritos e transita entre o obxectivo e o subxectivo sen chegar a ir cara a un dos polos.

Por outra banda compre salientar o feito, paradigmático, de que Casares no blog *A Marxe do Tempo*, do que xa dimos conta con anterioridade, fala en diversas ocasións do normal. Este termo non ten nada a ver coa ditadura da maioría ou có dogma na normalidade. De tal xeito que todo o que non sexa normal ten que ser rexeitado. Ao meu ver o escritor de Ourense o que realmente está a facer é unha especie de reivindicación á casariana. Onde o cotiá, o normal, as pequenas cousas da vida salientan por ser expresión da humanidade, do saber en permanente mudanza. Tanto é así que nos di: “[...] sempre desconfiei desas persoas que aman a humanidade, pero que son incapaces de quererlle un pouquiño á xente que teñen ao lado.”

Conclusións

Casares é un exemplo paradigmático do xeito que temos en Galicia de coñecer. Son moitos os exemplos de autores que consideran que o cotiá o mundo da vida ten unha importancia inusitada. Deste esta perspectiva o noso autor amosa un coñecemento persoas concreto, contextual, localizado nun espazo e nun tempo. Un saber fondamente humano, con rostro, que se achega á perspectiva etnográfica vital:

Cando escribo estas liñas, alzo a vista e pola ventá do cuarto onde traballo, antes que a paisaxe épica dos montes que pechan o val polo sur, tan oteriano, vexo unha muller anciá eslombada sobre a terra, arrincando unha a unha as malas herbas da pequena leira que incansablemente traballa día a día desde hai anos. Ignoro en que consiste o seu labor, aínda que podo adiviñar que se trata de favorecer o crecemento dunhas poucas plantas de millo que sementou hai un par de meses e que ela mesma se encargará de recoller, como cada ano, cando comece o outono. Vendido o produto no mercado, non creo que alcance o valor de dez mil pesetas. Para iso, non obstante, esta muller tivo que traballar moitos días, esmagada polo sol contra o chan a súa figura farrapenta e diminuta, apenas a cen metros da piscina na que mergulla un grupo de mozos ruidosos e contentos. Son dous países. (Casares, 2006: 167)

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Carlos Casares semella facer parte dunha loita por outro xeito de se achegar á realidade. Un coñecemento da vida, sen fondas reflexións históricas ou sociais. Unha reivindicación social do que é fundamente humano e nomeadamente galego: o sentimento, a conversa, os paradoxos, etc. En definitiva, o pensamento casariano parte dunha *episteme* do cotiá, que transita polo sentimento sen perder o camiño da verdade na realidade e na ficción. Falamos, entón, dun escritor ou pensador altermoderno e analóxico.

Con este traballo se fai unha pequena achega ao pensamento casariano. Compre seguir analizando o traballo deste persoeiro xa que a súa obra é moitos máis que narracións e literatura. É pensamento e realidade.

• • •

Ilustración feita por
Heitor K-Rapucho. A
Revista Cómaros
agradece fondamente a
súa colaboración.

• • •

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Referencias bibliográficas

Basanta, A. (2012). "A traxectoria narrativa de Carlos Casares", *Grial* 196: 17-27.

Casares, C. (1981). *Conversas con Ánxel Fole*. Vigo: Galaxia.

Casares, C. (1991). *Ramón Piñeiro, unha vida por Galicia*. Caixa Galicia.

Casares, C. (1996). *Ramón Piñeiro*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.

Casares, C. (2002). *Gonzalo Torrente Ballester. O escritor, o amigo*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.

Casares, C. (2003). "O morcego e as bolboretas. Ensaio de autopoética". En F. Díaz-Fierros Viqueira e H. Monteagudo (Coords.): *Carlos Casares, a semente aquecida da palabra*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, pp. 273-277.

Casares, C. (2004). *Conciencia de Galicia. Risco, Otero e Curros. Tres biografías*. Vigo: Galaxia.

Casares, C. (2006). *Un país de palabras*. Vigo: Galaxia.

Casares, C. (2017). *O expreso da literatura e outros ensaios*. Vigo: Galaxia.

Coca, J. R. (2016). "Principiando unha epistemoloxía galega con rostro socio-cultural.

Camifando con Otero Pedrayo, Manuel Marías e outros autores actuais", *Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego*, 1(01). Accesible

en: <http://imagonautas.webs.uvigo.es/index.php/comaros/article/view/27/29>

Heller, A. (1998). *Sociología de la vida cotidiana*. Barcelona: Ediciones Península.

Monteagudo, H. (2017). *Carlos Casares. Un contador de historias*. Vigo: Galaxia.

Piñeiro, R. (2002). *Da miña acordanza. Memorias*. Vigo: Galaxia.

Schütz, A. (1993). *La construcción significativa del mundo social. Introducción a la sociología comprensiva*. Barcelona: Paidós.

Schütz, A. (1995). *El problema de la realidad social*. Buenos Aires: Amorrortu.

Villegas, M.M e González, F.E. (2011). "La investigación cualitativa de la vida cotidiana. Medio para la construcción de conocimiento sobre lo social a partir de lo individual", *Psicoperspectivas. Individuo y sociedad* 10 (2). Accesible en: <http://www.psicoperspectivas.cl/index.php/psicoperspectivas/article/view/147/175>

